

Suunised lõimumise dialoogiplatvormide läbiviimiseks

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

**CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013**

Kesk-Läänemere INTERREG IVA programm 2007-2013 on Euroopa territoriaalse koostöö eesmärgil toimuv piiriülese koostöö programm, mis hõlmab Eesti, Soome (sh Ahvenamaa), Läti ja Rootsi erinevaid piirkondi ning keskendub keskkonnale, majanduskasvule ning atraktiivsetele ja dünaamilistele ühiskondadele. Programmi veebileht asub aadressil <http://www.centralbaltic.eu/>

Käesolevat väljaannet rahastatakse Kesk-Läänemere INTERREG IVA programmist 2007-2013 projekti „Lõimumise dialoogiplatvormide tugevdamine 2012-2013“ raames.

Autorid:

Eva-Maria Asari

Eva Bjurholm

Paki Holvander

Tanel Mätlik

Sigita Zankovska-Odina

Rebecka Ryblad

Toimetajad: Eva-Maria Asari, Tanel Mätlik

Tõlge: Kesklinna Tõlkekeskus

Autoriõigused: ©2013 MTÜ Eesti Abikeskused, Ida-Virumaa Integratsioonikeskus, Läti Inimõiguste Keskus, Södertälje omavalitsus

Lahtiütlus: käesoleva väljaande sisu eest vastutavad ainult projektipartnerid ja see ei kajasta Kesk-Läänemere INTERREG IVA programmi 2007-2013, selle programmi osalisriikide ega Euroopa Liidu arvamust. Väljaannet tohib taasesitada, välja arvatud ärielistel eesmärkidel, tingimusel, et allikale viidatakse. MTÜ Eesti Abikeskused, Läti Inimõiguste Keskus, Södertälje omavalitsus ja Euroopa Komisjon vastuta selle eest, kuidas käesolevas väljaandes sisalduva teavet kasutatakse.

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Lõimumise dialoogiplatvormide määratlus ja edutegurid	5
2. Soovitused lõimumisega seotud dialoogiks	8
3. Dialoogimeetodite tüübid	12
3.1. Konverents	12
3.2. Akvaarium	15
3.3. Kodanike vandekogus	18
3.4. Ekspertide paneel	20
3.5. Spurt.....	22
3.6. Kogukonna tasandi dialoog.....	23
3.7. Moderaator	27
Kokkuvõte.....	28

Sissejuhatus

Käesolevad suunised on osa projektist „Lõimumise dialoogiplatvormide tugevdamine“¹, mida kaasrahastab Kesk-Läänemere INTERREG IVA programm ning mis uurib lõimumist edendavaid kodanikudialooge, keskendudes Eesti, Läti ja Rootsi etnilistele vähemustele.

Sisserändajate ja etniliste vähemuste lõimumisel on dialoogi fookuseks ja eesmärgiks tõsta vähemuste osalust otsuste tegemises. Üleskutse tagada avalikkuse suuremat osalust poliitikakujundamises tugineb nii pragmaatilisel kui normatiivsel põhjendustel. Pragmaatilisest vaatenurgast leitakse, et osalus parandab otsuste kvaliteeti, normatiivsest vaatenurgast aga, et osalust on vaja otsuste langetamise protsessi demokraatlikumaks muutmiseks².

Osalus poliitikakujundamises parandab avalikkuse ja valitsusasutuste vahelise usalduse väljakujunemist ning tõstab otsuste legitiimsust. Et tõsta avalikkuse toetust programmidele ja poliitikele ning avalikkuse arusaama neist, võib avalikkust vahetult kaasata nende kavandamisse ja elluviimisse. Samuti on osalev otsuste tegemine ja poliitikakujundamine üks sotsiaalse siduse loomise vahenditest. See on eriarvamuste ja isegi konfliktide lahendamisel kasulik protsess konsensusse ja vastastikuse mõistmise saavutamiseks.

Lõimumise tugevdamiseks dialoogi kasutamine tähendab suurt tööd nii dialoogitegevuste ettevalmistamisel kui nende elluviimisel. Dialoogiplatvormide korraldajad peaksid silmas pidama teatud üldisi edutegureid ja konkreetseid lõimumisega seotud soovitusi. Kuigi dialoogiplatvormil võivad olla erinevad arutelumeetodid, on iga algatuse eesmärgiks hoida osalejate huvi ja arutelude kvaliteeti kõrgel. Mitu dialoogimeetodit hõlmavad mitmeid kohtumisi ja muid tegevusi. Mõnede puhul on soovitud eesmärgi saavutamiseks vajalikud olulised jätkutegevused.

Käesolevate suuniste eesmärgiks on aidata korraldajatel etniliselt ja kultuuriliselt mitmekesistes ühiskondades lõimumisega seotud dialoogiplatvorme tulemuslikult ellu viia. Suunised koosnevad kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade dialoogiplatvormide edukuse jaoks olulistest üldistest teguritest, teises peatükis aga tuuakse lõimumisega seotud dialoogiplatvormide kohta ära üksikasjalikumad soovitusel. Kolmas peatükk esitab kokkuvõtte kõige sagedamini kasutatud dialoogimeetoditest, mida saab ka lõimumise vallas dialoogi edendamiseks rakendada.

---

¹ Vt projekti kodulehte <http://sidp.abikeskused.ee/>

² Participatory Methods Toolkit. A practitioner's manual. King Baudouin Foundation, 2003. Vt http://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf

1. Lõimumise dialoogiplatvormide määratlus ja edutegurid

Dialooge võib olla erinevat tüüpi ja need võivad toimuda erinevates formaatides. Käesolevad suunised keskenduvad aktiivsetele (osalusega) dialoogimeetoditele. Samas tuleb rõhutada, et osalus on kontiinum ning erinevad meetodid kaasavad osalejaid küsimuste ja probleemide sõnastamise ning protseduuride väljatöötamise erineval määral. Osalevad lähenemised on eriti sobivad, et tegeleda küsimustega, kus võib tekkida vajadus valida põhiväärtuste ja põhimõtete vahel, aga ka poliitikaküsimustega, kus lõppotsusele on vaja emotsionaalset ja moraalset nõusolekut, millel on lõimumisalastes debattides oluline osa. Otsus kaasata avalikkust osalemise kaudu on juba olemuselt poliitiline, eriti kui on tegemist poliitiliselt tundlike teemadega nagu sisseränne ja lõimumine. Osalusega meetodid tähendavad ühiskondlikku sekkumist olenemata sellest, kas poliitika vahetu mõjutamine on eesmärgiks või mitte, ja peavad seetõttu olema võimalikult selgete eesmärkide ning sihtidega.

Ühiskonnas toimuvaid dialooge saab liigitada erineval moel ning ka dialoogi ennast saab määratleda erinevatel viisidel³. Siiski on enamikel määratlustel mõned ühised jooned:

- dialoog hõlmab kaalutlemist – hoolikat tõendite kaalumist, sotsiaalset interaktsiooni, arutelusid ja debatte, erinevate vaadete arvessevõtmist ning võimalust oma algseid seisukohti ümber vaadata,
- dialoog hõlmab kaasamist – kaasatakse erinevaid isikuid ja rühmi, sealhulgas varem väljajäetud rühmi, kes ei ole tavalistes huvirühmade aruteludes esindatud.⁴

Käesolevas projektis kasutamiseks pakume välja järgmised lõimumise ja dialoogiplatvormi määratlused:

- *lõimumine* on etniliste vähemuste ja teiste ühiskonnaliikmete vaheline dünaamiline ja kahepoolne vastastikuse vastutulelikkuse protsess⁵,
- *dialoogiplatvorm* on kohalikul, riiklikul või piirkondlikul tasandil asutatud konsulteerimisorgan (või üritus) etnilistele vähemustele, et pakkuda nõustamisvahendit, mille eesmärk on:
  - a) poliitikakujundamine/ otsuste langetamine – valitud esindajate ja etniliste vähemuste vahel toimuvad konsultatsioonid, et anda soovitusi lõimumispoliitika kohta, või
  - b) ühised arusaamad ühiskonnas – etniliste vähemuste ja teiste vabaühenduste vahel kodanikuühiskonna raames toimuvad konsultatsioonid jõudmaks kokkuleppele kogukonna elu puudutatavates erinevates küsimustes.

See määratlus on võetud lõimumise ühistest peamistest põhimõtetest⁶ ning rahvusvähemuste kaitse raamkonventsioonis toodud soovitustest⁷, Lundi soovitustest⁸ ja Ljubljana suunistest⁹ ning põhineb

³ Dialoogi teoreetiliste ja meetodiliste lähenemiste kohta annab üksikasjalikuma ülevaate aruanne „Comparative Analysis of Dialogue Platforms in Estonia, Latvia and Sweden“ 1. peatükk. Aruanne on leitav aadressil <http://sidp.abikeskused.ee/online-resources>

⁴ Dialogue Methods: A Typology of Community Dialogue Processes. Parker, J. & Duignan, P. (2005). <http://www.parkerduignan.com/documents/132pdf.PDF>, lk 4.

⁵ See on mugandus definitsioonist, mis on toodud väljaandes „A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union“, leitav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0389:EN:NOT>

⁶ 14615/04 (Presse 321), leitav aadressil http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/82745.pdf

⁷ ETS nr 157, leitav aadressil http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/default_en.asp

Euroopa Nõukogu poolt esitatud välismaalaste kohalikul tasandil avalikus elus osalemise konventsioonis pakutud määratlusel¹⁰.

Dialoogiplatvormide tõhususe mõõtmiseks ja hindamiseks on kindlaks teha edutegureid, mis iseloomustavad õnnestunud dialoogialgatusi¹¹. Edutegurite määratlemise eesmärgiks on luua edukas dialoogiplatvorm, mis tagab avatud ja austava arvamuste vahetamise ning aitab osalejatel leida koostööks ühiseid aluseid¹².

Edutegurid	Tegurite tähtsus
i) Konkreetsetes eesmärkides kokkuleppimine	Konkreetsetes eesmärkides kokkuleppimine loob osalejatele dialoogiplatvormi tulemuste kohta realistlikud ootused ja hoiab ära algatuse taandumise „poliitikaks poliitika pärast“.
ii) Kõigi osalejate võrdsuse ja väarikuse tunnustamine	Kõiki dialoogiplatvormi osalejaid tuleb kohelda võrdsetena ja keegi ei tohi kuulutada end väärtushinnangute ja arutlusel olevatele probleemidele pakutavate lahenduste ainukeseks edastajaks.
iii) Asjakohaste ja esinduslike partnerite tuvastamine	Dialoogiplatvormide (edu) liikumapanevaks jõuks on osalejad. Osalejate esinduslikkus võimendab dialoogi mõju. Partnerite ja osalejate asjakohasuse määravad ära pakutava platvormi ulatus ja eesmärgid ning dialoogi teema.
iv) Algteadmiste ja -oskuste loomine	Dialoogiplatvormide korraldajad peavad arvestama, et osalejatel, kellel on parim positsioon kõnealuste teemade arutamiseks, ei pruugi olla kõige sobilikumad dialoogis osalema ega oma suurt mõju ühiskondlikule olukorrale. Suured erinevused osalejate teadmistes annavad neile ebavõrdse lähteasenduse dialoogi algatamisel.
v) Erinevate sektorite ja valitsemistasandite ühtsuse tagamine	Arusaamatused ja pinged võivad tekkida paljudel elualadel või neist lähtuda, seetõttu võib dialoogiplatvormi kasutada kõigis lõimumisega seotud valdkondades. Kõigil elualadel on kasu põhilistest väärtushinnangutest, partnerlustest ja algteadmistest, mis on aluseks dialoogil põhinevatele lõimumise lähenemistele.
vi) Hindamine ja jätkusuutlikkus	Dialoogiplatvormi eesmärkide saavutamise määravad ära jätkusuutlikkus, sobiv ajakava ja vahendid. Nii seatud eesmärkide kui saavutatud tulemuste hindamisel on tähtis roll dialoogitegevuste kavandamisel ja elluviimisel, aga ka dialoogiplatvormide poolt poliitikakujundamisele avaldatava mõju mõõtmisel.

⁸ Lundi soovitusd rahvusvahemuste mõjusaks osalemiseks avalikus elus, Euroopa julgeoleku- ja koostööorganisatsioon. Lähem teave leitav aadressil <http://www.osce.org/hcnm/32240>

⁹ Ljubljana suunised erinevate ühiskondade lõimimiseks, lähema teabe saamiseks vt <http://www.osce.org/hcnm/96883?download=true>

¹⁰ Nr 144, 1992, leitav aadressil <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?CL=ENG&NT=144>

¹¹ Lähema teabe saamiseks vt Rändepoliitika Töörühm (2008). Taustapaber INTI dialoogiplatvormide tehnilisele seminarile, Dublin, 15./16. mai 2008. Lähema teabe saamiseks vt http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=9036

¹² Integratsiooni käsiraamat poliitikakujundajatele ja erialatöötajatele. 3. väljaanne. Euroopa Komisjon, 2010; leitav aadressil http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_12892_862844102.pdf

Dialoogiplatvormid tekivad tavaliselt vastusena lõimumise vallas esinevatele konkreetsetele ühiskondlikele pingetele. Lõimumise dialoogiplatvormid on tugeva sümboolse tähendusega, sest need tähendavad mahaistumist rahumeelseks aruteluks. Seetõttu ongi oluline, et kõik osalejad saaksid dialoogiplatvormi kasutamisel väljendada oma vaateid võrdsetel alustel. Osalejad ei tohiks dialoogi debatti sisenedes ega sealt lahkudes olla meelestatud oma seisukoha „võidule“. Dialoog põhineb nii sidemete loomisel oma kogukonna liikmetega (inglise keeles *social bonding*) kui ka seoste rajamisel teiste ühiskonna gruppidega (inglise keeles *social bridging*), et toetada osalejate vahelist usaldust ja koostööd. Osalejate võrdsus ja tunnustamine tuleneb sellest, kui tunnustatakse neile omaseid erinevusi ning etniliselt mitmekesisites ühiskondades toimuvat enamuse ja vähemuse vahelist võimudünaamikat. Veelgi enam – lõimumise dialoogiplatvormi ei tohiks pidada „kiireks lahenduseks“. Ühisele, vastastikusele arusaamisele jõudmine võtab aega. Siin on oluline dialoogi jätkusuutlikkus. Dialoogiplatvormides osalejad määravad sõltuvalt platvormist nende jaoks sobiva ja oma kokkulepitud eesmärkide saavutamiseks vajaliku ajakava ja vahendid (nt alaliste nõuandvate kogude puhul sobib piiramatult kestus, sihtotstarbeliste platvormide puhul aga lühikesed ajavahemikud). Lisaks ajale on sisuliseks aruandluseks ja hindamiseks vaja, et ka muid vahendeid oleks piisavalt. Hindamine on edukate dialoogiplatvormide üks kõige olulisemaid, kuid samas ka kõige raskemini saavutatavaid komponente – milline on dialoogiplatvormide mõju, kuidas kujunevad dialoogialgatused ja ettepanekud praktikas tegevusteks ja poliitikateks?

2. Soovitused lõimumisega seotud dialoogiks

Käesoleva projekti jaoks koostatud võrdlevas analüüsis¹³ ja 3. peatükis esitatud dialoogimeetodite põhjal toome soovitustena välja järgmised edutegurid, millel on lõimumisega seotud dialoogis esmatähtis roll.

2.1. *Dialoogi olemuse ja lõpptulemuse selgitamine*

Dialoogiplatvormi olemus ja selle oodatav tulemus tuleks selgeks teha kohe alguses, enne kui osalejatele kutsed saadetakse. Dialoogiplatvormi saab nende kaasamismäära alusel eristada ja alati pole vaja eeldada, et dialoogiplatvorm peaks olema suunatud lõimumisepoliitika tasandil muutuste saavutamisele.

Ka teabe edastamist – et teist osapoolt kursis hoida ja või lihtsalt teise poole muresid ära kuulata – võib lugeda (passiivseks) dialoogivormiks. Tavaliselt korraldavad seda tüüpi dialoogiplatvormi riiklikud ja kohaliku omavalitsuse ametkonnad, et teavitada sidusrühmi (sisserändajaid/vähemuste organisatsioone, teisi kodanikuühiskonna organisatsioone, meediakanaleid, koole jt) lõimumisepoliitika valdkonna uutest algatustest/programmidest, tutvustada lõimumisega seotud uuringute tulemusi jne. Vahel kasutatakse neid ka kohana, kus saab üleskõetud emotsioonidest vabaneda ja maha jahtuda, vähendades ühiskondlikke pingeid erinevate etniliste/usuliste rühmade vahel või riiklike/kohalike omavalitsuste ametkondade ja sisserändajate/vähemuste kogukondade vahel. Siin ei eeldata, et dialoogitegevuste lõpuks peaks kindlasti saavutama ühiseid seisukohti. Sellest lähtuvalt märgitakse ka osalemise kutsetes tavaliselt, et üritus korraldatakse vaid informatiivsetel eesmärkidel.

Kahepoolsed platvormid, kus toimub aktiivne infovahetus ja arutelu, võivad olla suunatud ühise arusaama saavutamisele. Kodanikuühiskonnas võivad rohujuure tasandil koguneda kogukonna liikmed või vabauhendused (sh vähemuste kogukondade esinduskogud), et uurida lõimumisprobleeme (nt sallimatust või diskrimineerimist) ning selle tulemusena saavad kõik osalejad paremaid teadmisi mingi konkreetse rühma probleemidest või lõimumisega seotud väljakutsete tähtsusest üldiselt.

Oluliselt kaugemale minnes saab dialoogiplatvormi luua ka selleks, et lõimumisepoliitika teatud küsimustes ühiseid tahteavaldusi/ettepanekuid genereerida. Võrdleva analüüsi tulemused näitasid, et enamik kõigi kolme riigi sisserändajate/vähemuste kogukondade kriitikast dialoogiplatvormide suhtes tulenes ootusest, et osalejad saavad lõimumisepoliitikat ja selle elluviimist riiklikul või kohalikul tasandil vahetult mõjutada. Intervjuudest saadud tagasiside ja uuringute tulemuste analüüsi põhjal esitatakse käesolevates suunistes soovitused viimast tüüpi lõimumise dialoogiplatvormide jaoks:

- Kui dialoogiplatvormi osalejad saavutavad mingis lõimumisküsimuses konsensuse või kompromissi, siis peab olema selge, kas seejärel esitatakse riiklikele/kohalike omavalitsuste ametkondadele vastavad tahteavaldused/ettepanekud. See selgitab dialoogiplatvormi rolli olulisust – kas tegemist on vaid osalejate vahelise vastastikuse mõistmise ja austuse/sallivuse tõstmisega või mõjutatakse ka riiklikul või kohalike omavalitsuste tasandil lõimumisepoliitika valdkonnas toimuvat otsuste langetamise protsessi;

---

¹³ „Comparative Analysis of Dialogue Platforms in Estonia, Latvia and Sweden“; aruanne on leitav aadressil <http://sidp.abikeskused.ee/online-resources>

- osalejatele tuleb selgitada, kas esitatavatel ettepanekutel on nõustav iseloom või on need ka saavale ametkonnale seaduslikult siduvad. Muidu võivad dialoogiplatvormis osalejad hiljem pettuda, kui nende ettepanekuid ei võeta arvesse;
- ettepanekuid saav ametkond peab alati vastama ning selgitama, kas ja miks ettepanek on arvesse võetud või mitte. Kui esitatud ettepanekute tulemuste kohta ei ole mingit teavet, võivad tekkida kuulujutud ja eelarvamused, mis omakorda võib vähendada ettepanekuid saavate ametkondade usutavust.

2.2. *Partnerite läbipaistev ja kaasav valimine*

Enne dialoogiürituse toimumist peavad dialoogiplatvormi korraldajad panema hoolikalt paika osalejate valimise kriteeriumid, et oleks kindlustatud kõigi oluliste asutuste, rühmade ja isikute kaasatus. Samuti on äärmiselt soovitatav liikmete valimise kriteeriumid pärast nende väljatöötamist avalikustada, et kõik sidusrühmad saaksid veenduda valikuprotsessi objektiivsuses. Üldiselt tuginevad valikukriteeriumid järgmistel põhimõtetel:

- esindatuse põhimõte – dialoogiplatvormis osalejad on sidusrühmade esindajad (rahvuslike/etniliste vähemuste organisatsioonid, sisserändajate kogukonnad, eestkoste organisatsioonid, uurimisasutused, riiklikud/kohalike omavalitsuste ametkonnad jne) – ja/või
- teadmiste põhimõte – osalejad on käsitletavas teemas väga pädevad, dialoogile avatud ning väljendavad oma seisukohti ratsionaalsel ja loogilisel viisil.

Sidusrühmade esindajate esindatavus tagatakse tavaliselt sel viisil, et koostatakse loend valdkonna kõige olulisematest organisatsioonidest ja palutakse neil määrata sobivad kandidaadid. Kui dialoogiplatvorm on institutsionaalne, siis tuleks kandidaatide määramise kord ette anda ning laiemat avalikkust teavitada osalejate pädevusest ja volitustest. Teatud juhtudel võib olla mõistlik korraldada osalejate leidmiseks avalik konkurss.

Esindusliku osalejate valiku aluseks võib olla ka niinimetatud juhuslikku valim, mille eesmärgiks on kajastada laia valikut erinevatest arvamustest ja suhtumistest, mida omavad „inimesed tänavalt“. Osalejate loend koostatakse juhuslikkuse alusel valitud inimestest, kes kujutavad endast läbilõiget kaasatud rühmadest. Sellisel juhul sõltub osalejate valim ja arv suurel määral teemast ja valdkondlikust ulatusest. Alapeatükis 3.3 tuuakse ära juhusliku valiku näide – „kodanike vandekogu“ meetod.

Tavaliselt kasutatakse eksperte selleks, et leppida kokku võimalikes lahendustes konkreetsetele lõimumisprobleemidele ning koostada hästi põhjendatud ja analüüsil põhinev aruanne või soovitused teatud lõimumisprobleemi lahendamiseks. Siin on põhiprioriteediks kaasata lõimumisteema eksperte, kes suudavad teemasid ja probleeme esitleda ning ka konsensust saavutada. Kõige selgemalt kasutatakse ekspertiisi põhimõtet „ekspertide paneeli“ meetodi puhul, mida tutvustatakse alapeatükis 3.4.

Tegelikult koosnevad paljud dialoogiplatvormid liikmetest, kes on valitud mõlema eelnimetatud põhimõtte kombineerimisel. See tagab, erinevate sidusrühmade seisukohtade kaasamise, annab demokraatlikule dialoogile legitiimsuse, lisab probleemikäsitlele sügavust ning muudab saadud järeldused ja ettepanekud veenvamaks. Sellist (sega)lähenemist esindab väga hästi „konverentsi“ formaat; vt lähemalt alapeatükk 3.1.

2.3. *Professionaalne ja läbipaistev töökorraldus*

Dialoogiplatvorm tuleb viia läbi professionaalselt, regulaarselt ja mõjusaid dialoogivõtteid kasutades. Siin toome välja järgmised soovitused:

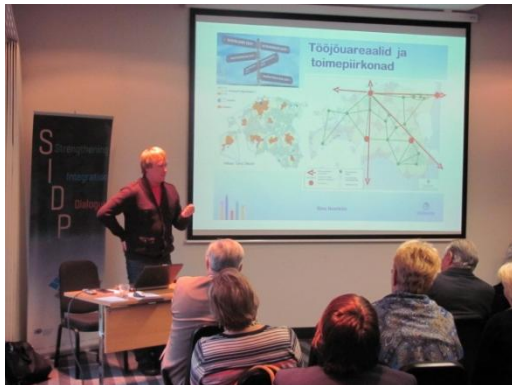
- tavaliselt tuleks dialoogiplatvormi kohtumisi/üritusi viia läbi regulaarselt, sest konkreetsete lõimumisprobleemide lahendamine dialoogi teel võtab enamasti aega rohkem kui ühe ürituse jagu. Samuti veenab see osalejaid, et platvorm on tõesti pühendunud positiivsete tulemuste saavutamisele;
- dialoogiplatvorm peaks alati olema dünaamiline, innustades osalejaid oma seisukohti väljendama ja motiveerides neid lõimumisküsimuste osas ratsionaalseid ja argumentidel põhinevaid debatte algatama. Selleks saab kasutada erinevaid dialoogivõtteid – vt lähemalt 3. peatükki;
- arutelu intensiivsus võib dialoogiplatvormi raames varieeruda:
  - o see võib alata sellest, et lühikese aja jooksul kogutakse võimalikult palju erinevaid seisukohti. Sel ajal peaks dialoogi meetod olema väga dünaamiline, intensiivne ja kaasav ning kasutada võib sellised võtteid nagu „akvaarium“ või „spurt“ – nende kohta vt lähemalt alapeatükk 2.2 ja 2.5,
  - o pärast erinevate seisukohtade kaardistamist saab jätkata põhjaliku ja hoolika argumentide ja väidete kaalumise. Siis saab kasutada selliseid võtteid nagu „konverents“ või „ekspertide paneel“ – nende kohta vt lähemalt alapeatükk 3.1 ja 3.4;
- kõigi dialoogivõtete ja -tüüpide puhul on esmatähtis moderaatori roll. Moderaator peab olema paindlik, erapooletu, empaatiline, hea kuulaja ja entusiastlik. Moderaator peab osalejatega leidma ühise keele, neid austama ning nendega selgel ja sõbralikul viisil suhtlema, mis on lõimumisega seotud küsimuste puhul eriti oluline, sest need teemad on sageli tundlikud ning osalejatel on nende suhtes emotsionaalsed ja vastandlikud seisukohad;
- osalejatel peab olema õigus kohtumise/ürituste päevakava kohta ettepanekuid teha ja seda juba aegsasti, et ei jääks muljet, et korraldajad tahavad päevakava ainuisikuliselt paika panna;
- kui riiklikud/kohalike omavalitsuste ametkonnad on dialoogiplatvormi teemaga vahetult seotud, siis on oluline silmas pidada, et ka nende ametkondade esindajad üritusel osaleksid ja teiste osalejatega silmast-silma suhtleksid;
- Interneti sotsiaalmeediakanalid võivad olla väga mõjusaks viisiks, kuidas dialoogiplatvormi kohtumiste kohta teavet levitada, taustainfot anda jne. Samas peaksid korraldajad silmas pidama, et mõned osalejad ei pruugi olla kuigi oskuslikud Interneti kasutajad, nii et kindlasti tuleks tagada ka muud teabe levitamise viisid;

2.4. *Osalejate teadmiste ja oskuste tõstmine*

Dialoogiplatvormi korraldajad peaksid käsitletava (lõimumisalase) teema kohta koostama taustamaterjali ja seda piisava aja vältel osalejate seas levitama.

Väga sageli on osalevatel organisatsioonidel piiratud töötajate arv ning teadmised paljudes lõimumisküsimustes (nt vähemuste haridus, võrdne kohtlemine, keelenõuded jne). Käsitlevatel teemadel ratsionaalse ja argumentidel põhineva arutelu tagamiseks on mõistlik juba enne üritust jagada erinevaid teabematerjale, nt koostada ja levitada teemade kohta käivaid artikleid ja

infovoldikuid. Kui võimalik, oleks hea korraldada osalejatele teemakohane koolitusseminar või tellida välistelt ekspertidelt teema kohta ekspertarvamus. Sellist osalejate ettevalmistamise viisi kasutatakse kõige sagedamini „konverentsi“ dialoogimeetodi puhul – vt alapeatükk 3.1.

*Dialoogialane koolitus Narva-Jõesuus
22.11.2013*

Mõnedel juhtudel on aga põhieesmärgiks selgitada välja osalejate algsed arusaamad ja panna nad ise võimalike lahendusteni jõudma. Osalejad tunnevad tõenäolisemalt, et dialoogiürituse tulemused on nende „kätetöö“, kui need tulenevad nende endi ideedest. Sellisel juhul peaksid korraldajad hoiduma liiga kirjeldava päevakava koostamisest ja dialoogiprotsessi liigest suunamisest. „Kogukonna tasandi dialoogi“ meetod (sh avatud ruumi meetod) ei hõlma tavaliselt osalejate erilist ettevalmistamist, vt alapeatükk 3.6.

Eraldi küsimuseks on osalejate keeleoskus, sest vähemusrühmade esindajad ei pruugi riigikeelt piisavalt hästi osata. Sellisel juhul võib lahenduseks olla koostöö vastava keeleõppe programmiga või mitmekeelse ürituse korraldamine.

2.5. *Mõju mõõtmine*

Dialoogiplatvormi mõju tuleks regulaarselt mõõta, et osalejad veenduksid, et nende ajakulu ja pingutused on olnud mõttekad. Dialoogiplatvormi korraldajad saavad selle kindlustamiseks levitada mõju kohta teavet näiteks uudiskirjas või Internetis sotsiaalmeediakanalites. Vahel on kasulik tellida mõju hindamiseks väline hindamine.¹⁴ Mõõdetavate eesmärkide seadmine igale dialoogi etapile (nn võrdlusanalüüs (inglise keeles *benchmarking*) on dialoogiplatvormi mõju mõõtmisel määrava tähtsusega. Seda saab kasutada dialoogiplatvormi edenemise hindamiseks.

2.6. *Dialoogiplatvormide kestlikkus*

Lõimumise dialoogiplatvormide korraldamine võib sõltuda (eriti rohujuure tasandi algatuste korral) rahastamisest, olgu siis riiklikust toetusest või välistest abiprogrammidest. Võrdlev analüüs näitas, et Balti riikide (Eesti, Läti) kodanikuühiskonna organisatsioonid sõltuvad lõimumisega seotud dialoogitegevuste korraldamisel olulisel määral riiklikust/ELi programmide kaudu toimuvast projektipõhisest rahastamisest. Seetõttu peaks riiklike/kohalike omavalitsuste ametkondade ülesandeks olema pikaajalise rahastamisstrateegia väljatöötamine, mis annaks dialoogiplatvormide korraldajatele kindlustunde, et dialoogitegevused on kestlikud – projekti lõppedes dialoog ei lõpe. Teiseks küsimuseks on rahastamise niinimetatud neutraalsus – kuidas tagada, et dialoogi päevakava ja oodatavad tulemused ei oleks rahastava organisatsiooni poolt dikteeritud. See on eriti asjakohane rohujuure tasandil toimuvate (kodanikuühiskonna) algatuste puhul, mis sõltuvad välisallikatest saadavatest vahenditest. Üks lahendus on kehtestada rahastamise reeglid, mille kohaselt rahastav asutus organ ei tohi dialoogiplatvormi sisu mõjutada, nii et dialoogiplatvorm saab sõltumatult tegutseda.

¹⁴ Soovituste loend on toodud äraväljaandes „What Works? Evaluating Interfaith Dialogue Programs.“ Ameerika Ühendriikide Rahuinstituut, 2004; leitav aadressil <http://www.usip.org/files/resources/sr123.pdf>

3. Dialoogimeetodite tüübid

Selles peatükis anname ülevaate meetoditest, mida kõige sagedamini dialoogi jaoks kasutatakse ja mida saab rakendada ka lõimumisalase dialoogi edendamiseks. Alljärgnevas on igale dialoogimeetodile lisatud üks või mitu näidet nende kasutamise kohta, et edendada/parendada sisserändajate ja etniliste vähemuste osalust otsuste langetamises ja lõimumispoliitika määramises. Iga meetodit kirjeldatakse kuue küsimuse põhjal, mis meie kogemuste kohaselt aitavad vähemuste ja sisserändajate rühmadega konsulteerimisele ning selle dokumenteerimisele süstemaatiliselt läheneda.

- i) Mis on dialoogimeetodi eesmärk? Mida sellega püütakse saavutada ja kellele peaks see kasu tooma? Millisel viisil toimub dialoog?
- ii) Milline on dialoogi teema?
- iii) Millise korra ja kriteeriumite kohaselt valitakse dialoogis osalejaid?
- iv) Millised on dialoogi ajalised piirid? Milline on dialoogi keerukusaste?
- v) Milline on dialoogi eelarve?
- vi) Millised olid dialoogi kontekst ja tulemused? Dialoogi tulemustele hinnangu andmine.

3.1. Konverents

Konverents on üks kõige levinumaid kohtumiste vorme ja see võib toimuda paljudes erinevates formaatides. Kaks käesoleva projekti raames toimunud üritustest olid konverentsid. Esimene dialoogiüritus Tallinnas¹⁵ keskendus lõimumisega seotud väljakutsetele ja riskidele töajuturul ja hariduses. Kolmas dialoogiüritus toimus Riias¹⁶ ja keskendus vähemuste osalusele otsuste langetamises, kasutades erinevaid nõustamismehhanisme.

Mis on dialoogimeetodi eesmärk?

Konverentsi eesmärgiks on arutleda või pakkuda soovitusi ning vahetada arvamusi ja lahendada osapoolte vahelisi erimeelsusi. Kuna konverents on väga üldine arutelu vorm, siis kasutatakse seda sageli koos teiste dialoogi ja arutelu meetoditega. Näiteks meie projektimeeskond kasutas debati juhtimiseks *akvaariumi*, *plenaaristungi* ja *paneeldiskussiooni* dialoogimeetodeid.

Konverentsil *Vähemuste kaasamise mehhanismid, osalemine otsuste langetamises* kasutas projektimeeskond dialoogimeetodina paneeldiskussiooni. Ürituse eesmärgiks oli analüüsida ühiskonna lõimumise edukust, probleeme ja väljakutseid ning Lätis riiklikul ja kohalike omavalitsuste tasandil moodustatud vähemuste nõustamismehhanisme (nõukogud, komisjonid).

Paneelarutelu on mõeldud selleks, et anda rühmale võimalus kuulata mitut kõnealuses teemas asjatundlikku inimest ning kutsuda kuulajaskonda üles täpsustama ja hindama oma seisukohti arutatavate teemade kohta ja omandama parema arusaamise teiste seisukohtadest. Selle meetodi ja fookuse valik põhines Lätis käesoleva projekti jaoks võrdleva analüüsi koostamiseks läbiviidud intervjuudel. Riias toimunud konverentsil toimus kaks paneelarutelu: (1) kohalike omavalitsuste ühiskonna lõimumise nõuandvate kogude saavutused, probleemid ja väljavaated ning (2) etniliste

¹⁵ Selle ürituse kohta lähema teabe saamiseks vt <http://sidp.abikeskused.ee/dialogue-forum/dialogue-forum-i>

¹⁶ Selle ürituse kohta lähema teabe saamiseks vt <http://sidp.abikeskused.ee/dialogue-forum/dialogue-forum-iii>

vähemustele suunatud riiklike nõuandvate kogude saavutused, probleemid ja väljavaated. Erinevate arvamuste väljatoomiseks jagasid oma kogemusi nii kohalike omavalitsuste ja riiklike asutuste esindajad kui vabaühenduste esindajad (kaks esindajat kummastki nõustamismehhanismist – üks riiklikest või kohalike omavalitsuste asutustest, kes vastutavad konkreetse nõuandva kogu eest ja üks selles kogus osalevast vabaühendusest). Kokku olid paneelaruteludes esindatud üheksa nõustamismehhanismi (4 kohalikult ja 5 riiklikult tasandilt).

Plenaaristung on ametliku kohtumise vorm, kus osalevad kõik konverentsil või assambleel osalejad, kes muidu kogunevad väiksematesse rühmadesse (nt meie projekti korral akvaariumidesse). Plenaaristungid toimuvad tavaliselt alguses, et arutada üldisi küsimusi, või lõpus, et teha kohtumisel saavutatud edusammudest kokkuvõtte.

Milline on dialoogi teema?

Konverents on sobiv dialoogivorm, kui arutatav teema või teemad vajavad ühist lahendust või kui on vaja võimalust esitada erinevaid alternatiive teemal, mida varem pole käsitletud.

Riias toimunud dialoogiüritusel oli tegemist viimatimainitud juhuga. See oli esimene kord, kus kõigi nõuandvate kogude esindajad tulid kokku. Ürituse eesmärgiks oli analüüsida ühiskonna lõimumise edukust, probleeme ja väljakutseid ning Lätis riiklikul ja kohalike omavalitsuste tasandil moodustatud vähemuste nõustamismehhanisme¹⁷. Tallinnas aga tulenes valitud teema püüdest leida võimalikud ühiseid lahendusi kahele olulisele ja poliitiliselt tundlikule küsimusele Eestis: kas on vaja Eestisse välistööjõudu tuua ja millised on Eestis venekeelsele haridusele sobivad tulevikumudelid?

Mille alusel valitakse dialoogis osalejaid?

Osalejate valik sõltub peamiselt ürituse eesmärgist. Meie projektimeeskond keskendus peamiselt asjakohastele sidusrühmadele – poliitikakujundajatele, nõuandvate kogude liikmetele ja vabaühendustele, kohalike omavalitsuste ametnikele, teadlastele ja ajakirjanikele. Selle põhjuseks oli suuresti asjaolu, et dialoogiürituste eesmärgiks oli üsna konkreetsetel teemadel vaateid vahetada ja mõningatele ühistele järeldustele jõuda. Samas võib osalejaid kutsuda ka üldsuse hulgast.

Riia konverentsil oli 69 osalejat, peamiselt sidusrühmad ja nõuandvate kogude liikmed: mitmesuguste Läti vabaühenduste, sealhulgas etniliste vähemuste vabaühenduste esindajad, kohalike volikogude (Riia, Jelgava, Liepaja, Ventspils) ja riiklike asutuste (Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Välisministeerium, Terviseministeerium, Seim, Ühiskonna Lõimumise Sihtasutus) esindajad, Lätis asuvate välisriikide (Rootsi, USA, Saksamaa, Eesti, Poola ja Venemaa) saatkondade esindajad, samuti projektipartnerite esindajad Eestist (MTÜ Eesti Abikeskused ja Ida-Virumaa Integratsioonikeskus) ja Rootsist (Södertälje omavalitsus).

---

¹⁷ Üksikasjalikuma ülevaate annab „Comparative Analysis of Dialogue Platforms in Estonia, Latvia and Sweden“; aruanne on leitav aadressil <http://sidp.abikeskused.ee/online-resources>

Konverents Riias 26-27.09.2013

Lisaks osalesid konverentsil ajakirjanikud ja üliõpilased. Olulise aspektina oli üritusel kaks töökeelt (läti keel koos sünkroontõlkega inglise keelde). Kuigi sünkroontõlget vene keelde ei toimunud (rahalistel põhjustel), anti osalejatele võimalus ka vene keeles küsimusi esitada. Seega said osalejad valida keele, milles neil oli kõige parem end väljendada.

Ka Tallinnas oli konverentsil ligikaudu 60 osalejat, kes esindasid kõnealuse teema arutelu peamisi sidusrühmi – ettevõtjaid, lapsevanemaid ja õpilasi, riiklike ja kohalike omavalitsuste esindajaid ning uurijaid.

Millised on dialoogi ajalised piirid, kulukus ja keerukuse tase?

Konverents on madala keerukuse taseme ja kulukusega ning selle ettevalmistamiseks kulub keskmiselt 4-6 nädalat. Samas võib tulla kasuks, kui võtta plenaaristung või paneeldiskussiooni võimalike esinejatega juba varem ühendust, et kinnitada, kas nad on konverentsi ajal vabad.

Ürituse ajakava osas on tähtis otsustada, kas tegemist on ühe- või kahepäevase üritusega. Riia üritus oli ühepäevane ja Tallinna konverents kahepäevane. Pikema ürituse korral jääb rohkem aega süvaaruteludeks, kuid samal ajal on oht osalejaid „kaotada“, sest enamik neist peavad osalemiseks oma igapäevatöö kõrvalt aega võtma. Samuti on oluline silmas pidada, et ürituse algus- ja lõpuaeg võimaldaks üritusele tulla ka kaugemalt. Teise võimalusena saab lisada esinejate (ja osalejate) reisikulud ja võimalikud majutuskulud ürituse eelarvesse.

Võttes arvesse, et lõimumise dialoog toob sageli kokku erineva etnilise taustaga ja emakeelega inimesi, oleks kasulik kaaluda ürituse osalejate peamistesse keeltesse tõlkimise võimalust. Asukohariigi keele oskus on kohanemise ja lõimumise juures oluline tegur, kuid samas on sageli keeruline teiskeelses arutelus aktiivselt osaleda ja debatti järgida. Kuigi tõlkimine on üsna kulukas, annab see kõigile osalejatele võrdsed võimalused aruteludes osaleda ja neisse oma panust anda.

Millised olid dialoogi kontekst ja tulemused?

Eduka dialoogiürituse eeltingimuseks on järgnev tagasiside ja ürituse tulemuste hindamine. Meie tegime dialoogiplatvormidel paneelarutelude kasutamise kohta järgmisi tähelepanekuid:

- (1) arutelude sisu ja tulemused sõltuvad mitte ainult paneelarutelul osalejatest, vaid ka moderaatori professionaalsusest. Moderaator peab olema valmis lisaküsimusi esitama või vajadusel osalejaid katkestama;
- (2) parema ettevalmistamise huvides peaks küsimused saatma paneelarutelul osalejatele vähemalt kaks nädalat enne ürituse toimumist. Samuti on oluline neid küsimusi telefoni teel või silmast-silma arutada, sest igaüks võib teemasid erinevalt tajuda ja mõista;

- (3) oluline on eraldada piisavalt aega mitte ainult paneelaruteludele (mida rohkem on osalejaid, seda rohkem aega on vaja), vaid ka aruteludele kõigi konverentsil osalejatega (vähemalt 30 – 60 min, sõltuvalt konverentsil osalejate arvust);
- (4) kui osalejaid on erinevatest vähemusrühmadest ja saatkondadest, siis tuleks tagada sünkroontõlge vähemalt kahte keelde (Läti ja Eesti puhul inglise ja vene keelde). See tähendab piisava eelarve eraldamist.

Tallinna konverentsil toimus avaplenaar, millel tutvustati projekti eesmärgi ja selle käigus koostatud võrdleva analüüsi tulemusi. Konverentsi tulemused võeti kokku lõpuplenaaril, kus esitleti kahes akvaariumis toimunud arutelude tulemusi. Lisaks hõlmas lõpuplenaar Eesti sisserändepoliitika peamiste põhimõtete tutvustamist. Samas märkis moderaator konverentsi tagasisides, et sellest ülevaatest oleks olnud rohkem kasu enne akvaariume. Samuti oli tema tähelepanek, et osalejatel oleks olnud kasu sellest, kui avaplenaaril oleks olnud tutvustav ülevaade venekeelsest haridusest Eestis. See oleks andnud kõigile osalejatele võrdsema lähtekoha järgnevalt töötubades toimunud debattides osalemiseks. Lõpuplenaaril kutsuti osalejaid üles esitama oma ettepanekud selle kohta, kuidas parandada olukorda kahes arutletud valdkonnas (tööjõuturg ja haridus).

Dialogifoorum Tallinnas 15-16.04.2013

Need ettepanekud koondati lühikesteks (2-3 lehekülje pikkusteks) konverentsi toimetisteks, mis edastati vastavatele poliitikakujundajatele.

Kuna konverents on niivõrd üldine arutelu vorm, unustatakse sageli ära debattide tulemuste jätkutegevused. Üritusele seatud eesmärkide saavutamiseks on soovitatav, et korraldajad koostaksid arutelu tulemustest lühikese kokkuvõtte, mis jagatakse ürituse osalejatele või edastatakse poliitikakujundajatele, olenevalt algatuse eesmärgist.

Seda lähenemist kasutatakse konverentsi meetodi alatüübis „konsensuskonverents“.¹⁸

3.2. Akvaarium

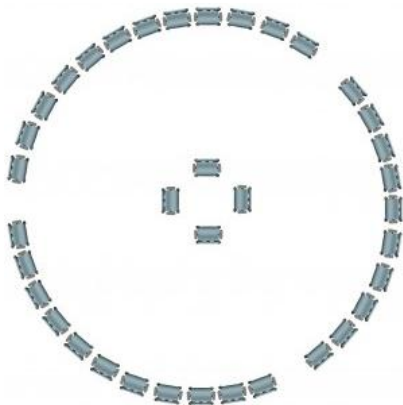
Nagu eelpool märgitud, otsustas meie projektimeeskond projekti esimesel dialoogiüritusel¹⁹ Tallinnas, mis keskendus lõimumise väljakutsetele ja riskidele tööjõuturul ja hariduses, kasutada ürituse esimese päeva teises pooles aruteludeks akvaariumi meetodit.

¹⁸ Konsensuskonverents on avalik arutelu, mille eesmärgiks on anda hinnang sotsiaalselt vastuolulisele teemale. Ekspertidele esitatakse teemaga seotud küsimused ja probleemid ning neil palutakse leppida kokku võimalikes lahendustes nendele küsimustele. Konverentsi tulemuseks on konsensuslik arvamus, mis avaldatakse kirjaliku aruandena. Lähema teabe saamiseks vt järgmisi avalikke väljaandeid: „Participatory Methods Toolkit. A practitioner’s manual“. King Baudouin Foundation, 2003; leitav aadressil http://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf; „Research integration using dialogue methods“. David McDonald, Gabriele Bammer, Peter Deane, 2009; leitav aadressil http://epress.anu.edu.au/dialogue_methods/pdf/whole_book.pdf

¹⁹ Vt projekti kodulehte aadressil <http://sidp.abikeskused.ee/>

Mis on dialoogimeetodi eesmärk?

Akvaarium²⁰ on dialoogivorm (rühma-arutelu), mida kasutatakse teemade arutamiseks suurtes rühmades. Akvaariumi eeliseks on, et see võimaldab kogu rühmal vestluses osaleda ja aruteluga saavad ühineda mitu inimest. Alltoodud pildil on näha soovituslik ruumikorraldus akvaarium-arutelude jaoks. Sisemine ring moodustatakse 3-7 toolist (meil oli igas akvaariumis 5 tooli). See ongi akvaarium. Ülejäänud toolid seatakse ümber akvaariumi üheks või mitmeks kontsentriliseks ringiks. Meie dialoogiüritusel oli 60 osalejat, 30 kummaski akvaariumis. Valisime akvaariumis osalejad ette välja – igaüks neist esindas üht arutelu jaoks olulist sidusrühma. Nt tööjõuturu akvaariumi siseringis olid tööandjate ja ettevõtjate esindajad, aga ka esindajad Siseministeeriumist ja ülikoolidest, kus on läbi viidud uuringud töörande kohta. Haridusteemalises akvaariumis kuulusid siseringi venekeelsete koolid õpetajad (nii eesti kui vene keelt kõnelevad õpetajad), samuti koolidirektorid, lapsevanemad, uurijad ning Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajad. Mõned osalejad valitakse akvaariumit täitma, ülejäänud rühm aga istub toolidel ümber akvaariumi. Avatud akvaariumi puhul jääb üks tool tühjaks, suletud akvaariumi puhul täidetakse kõik toolid. Meie valisime suletud akvaariumi. Välisringis osalejad valiti antud valdkonnas tegutsevatest organisatsioonidest vastavalt nende huvile teema vastu. Moderaator juhatas teema sisse ja osalejad alustasid selle arutamist. Publik väljapool akvaariumi kuulas arutelu.

Suletud akvaariumi korral räägivad algsed osalejad teatud aja jooksul. Kui see lõpeb, lahkuvad nad akvaariumist ja sinna tuleb publiku hulgast uus rühm osalejaid. See jätkub kuni enamus osalejatest on saanud mõnda aega akvaariumis olla. Kui viimane rühm on lõpetanud, suleb moderaator akvaariumi ja teeb arutelust kokkuvõtte.

Milline on dialoogi teema?

Osalejad jagati kaheks „akvaariumiks“: (i) arutelu välistööjõu vajaduse kohta Eestis – kas oleks vaja muuta välisriikide töötajate Eestisse toomise regulatsiooni ja kas välistööjõu sissetoomine tekitaks Eesti jaoks probleeme, ning (ii) millised on venekeelse põhihariduse tulevikumudel Eestis, mis tagaks kõigi ühiskonnaliikmete osaluse tööjõuturul ning samal ajal võimaldaks säilitada etnilist ja kultuurilist identiteeti.

²⁰ Selle projekti kohta lähema teabe saamiseks vt <http://slitoolkit.ohchr.org/data/downloads/fishbowl.pdf>

*Akvaarium välistöõju teemal Tallinnas
15.04.2013*

Need teemad on Eestis küllaltki vastuolulised ja poliitiliselt tundlikud. „Akvaariumide“ eesmärgiks oli esitada osalejate, kes esindasid arutelu teemaga kõige rohkem seotud sidusrühmi (nt ettevõtjad, lapsevanemad ja õpilased, riiklike ja kohalike omavalitsuste esindajad ning uurijad) ühised ettepanekud. Projektimeeskond valis arutelude teemad, võttes aluseks lõimumise valdkonna küsimused, mis on viimastel aastatel avalikkuse tähelepanu all olnud, kuid mille osas pole veel ühiste lahendusteni jõutud.

Millise korra ja kriteeriumite kohaselt valitakse dialoogis osalejaid?

Osalejad jagati kaheks „akvaariumiks“, kummaski ligikaudu 30 inimest. Osalejad esindasid kõnealuse teema arutelus peamisi sidusrühmi – ettevõtjaid, lapsevanemaid ja õpilasi, riiklike ja kohalike omavalitsuste esindajaid ja uurijaid.

Kuna osalejatel oli arutatavate teemade osas erinev teadmiste tase (taust), siis koostas projektimeeskond mõlema teema kohta aruteludokumendi, mis juba enne üritust osalejatele jagati. Aruteludokumendid andsid ülevaade Eesti tööjõuturu ja venekeelse hariduse hetkeolukorrast ning teaduslike uuringute tulemustest ja vaidluspunktidest, mille osas oodati ühiste lahenduste leidmist.

Millised on dialoogi ajalised piirid, kulukus ja keerukuse tase?

Aruteludeks akvaariumimeetodit kasutav konverents on keskmise keerukuse ja kulukusega, sest selle saab korraldada ühepäevase üritusena. Ettevalmistused hõlmavad akvaariumide moderaatorite ja siseringis osalejate teavitamist. Siseringi liikmete asjatundlikud ja hästi väljendatud esitlused on elava debati algatamiseks väga olulised. Arutelu tulemus sõltub suuresti pädevast moderaatorist, st sellest, kas kõik akvaariumis osalejad saavad oma arvamust väljendada ja kas rühm jõuab ühisele järeldusele, mida nad soovivad ka projektimeeskonnale esitada, et see edasi poliitikakujundajatele edastataks.

Millised olid dialoogi kontekst ja tulemused?

Mõlema akvaariumi moderaatorid esitasid kokkuvõtte kummaski akvaariumis toimunud arutelu tulemustest lõpuplenaaril. Kuigi kummaski akvaariumis ei jõutud vaidlusaluste punktide osas konsensuseni, kuna sidusrühmade vastandlikud seisukohad jäid püsima, kaardistati ka mitmeid ühiseid arusaamu, mida saab ühiste järeldustena laemale avalikkusele ja otsustajatele esitada. Samuti küsis projektimeeskond dialoogiürituse ja akvaariumide moderaatoritelt tagasisidet dialoogiprotsessi ja ürituse korralduse kohta. See andis samuti dialoogitegevuste läbiviimiseks kasulikke ettepanekuid. Ootuspäraselt olid peamised raskused seotud sidusrühmade ja teiste osalejate vastukäivate ja sageli konfliktsete seisukohtade ühitamisega. Olulisena toodi välja asjaolu, et üritusel oli kolm töökeelt (eesti keel koos sünkroontõlkega vene ja inglise keelde). See andis osalejatele võimaluse valida keel, milles neil on kõige mugavam end väljendada.

3.3. Kodanike vandekogu

Kodanike vandekogu meetodit on kasutatud väga paljude erinevate sotsiaalsete ja poliitiliste teemade, sealhulgas lõimumise arutamiseks. Sellest meetodist on kõige rohkem kasu siis, kui probleemile eksisteerib üks või mitu alternatiivset lahendust, mille hulgast tuleb valida ja konkureerivaid huvisid lepitada. See on kasulik ning käegakatsutavate tegevuste ja tulemusteni viiv meetod, kui seda seostada konkreetse poliitikadokumendi ja/või seadusandlusega. Näiteks Eestis kasutati kodanike vandekogu ühe meetodina kolmandate riikide kodanikega konsulteerimisel lõimumisevaldkonna arengukava väljatöötamisel ²¹.

Mis on dialoogimeetodi eesmärk?

Kodanike vandekogu²² on konsulteerimise meetod, mille eesmärgiks on saada poliitikaotsuste tegemiseks kodanikelt asjatundlikku sisendit. Tavaliselt koosneb vandekogu 12-24 juhuslikkuse alusel valitud kodanikust (keda nimetatakse kohtunikeks). Vandekogu liikmed läbivad kaalutlemise protsessi ning küsimuse erinevatele aspektidele keskendumiseks võidakse moodustada alarühmi. Lõpuks esitab vandekogu kodanike aruandena oma otsuse või soovitused. Tavaliselt oodatakse rahastajalt (nt valitsus või kohalik omavalitsus, vabaühendus) aruandele vastamist, kas siis tegudena või sellega mittenoostumise selgitamisena.

Kuigi kodanike vandekogude läbiviimiseks ei ole üht kindlat meetodit, on neil kõigil kaks ühist põhijoont – osalejatest esindusliku valimi koostamine ja kaalutlev arutelu. Kui kaalute kodanike vandekogu korraldamist, on soovitatav kasutada korralduslike toimingute läbiviimiseks arutelu rahastajast või algatajast sõltumatut projektipersonali. See on oluline, sest lõimumisega seotud küsimused on sageli poliitiliselt tundlikud. Nende kahe eraldamine aitab vältida projekti tulemuste mõjutamist arutelu algataja poolt ning säilitab protsessi usaldusväärsuse.

Sõltuvalt algatuse ulatusest võib olla kasulik luua nõuandev kogu. Lõimumine on keeruline nähtus ja hõlmab paljusid sidusrühmi, kellel võivad olla vastandlikud huvid. Nõuandva kogu moodustamine (6-10 inimest) tagab selle, et projekti elluviijad on erinevatest vaatenurkadest ja kaasnevatest huvidest teadlikud. Kogu võib koosneda ekspertidest, kes on küsimuste osas asjatundjad, kuid ei kuulu otseselt kõnealuse teemaga seotud huvirühmadesse. Teise variandina võib kogu moodustada kõnealuse teemaga seotud erinevate sidusrühmade liikmetest. Mõlemal lähenemisel on oma eelised. Kui ekspertidest koosnev nõuandev kogu võib olla paremini juhitud ja vähem konfliktne, siis sidusrühmade kaasamine nõuandvasse kogusse suurendab arutelu mõju kogu kogukonnale, kuna nad on ise kõnealuste küsimuste eestvedajad.

Mõlemal juhul on tähtis tagada, et kõik olulised seisukohad oleks esindatud, nii et ülesande püstitus, päevakava ja tunnistajate nimekiri ei oleks kallutatud. Nõuandvakomitee rolliks on anda vandekogu protsessi käigus arutamiseks ideid ja teemasid ning koostada ka võimalike vandekogu liikmete nimekiri ja määrata võimalik moderaator. Teise võimalusena võib vandekogu protsessi jaoks anda

²¹ Balti Uuringute Instituut ja Poliitikauuringute Keskus Praxis korraldasid ühiselt avatud foorumi tüüpi lõimumisarutelusid pealkirjaga „Ühine tulevik“. Arutelude eesmärgiks oli arutada kolmandate (st ELi väliste) riikide kodanike ja määratlemata kodakondsuseta inimestega probleeme, millega nad Eestis kokku puutuvad, kuidas nad Eesti ühiskonda tajuvad ja millised on nende ettepanekud ühiskonna sidususe parandamiseks. Lähema teabe saamiseks vt <http://www.ibs.ee/et/publikatsioonid/item/120-euroopa-kolmandate-riikide-kodanike-loimumisarutelude-aruanne>

²² See osa põhineb soovitusel, mis on toodud väljaandes „Participatory Methods Toolkit. A practitioner’s manual“. King Baudouin Foundation, 2003. Vt http://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf. Seda meetodit kirjeldatakse koos praktiliste näidetega ka väljaandes „Research integration using dialogue methods“. David McDonald, Gabriele Bammer, Peter Deane, 2009; saadaval aadressil http://epress.anu.edu.au/dialogue_methods/pdf/whole_book.pdf

sisendi uuring (telefoniküsitlus või väike arvamusküsitlus). See võimaldab projektimeeskonnal vandekogu liikmete jaoks arutelu teemad ja küsimused ette valmistada. Kasulik oleks kaaluda lisaks nõuandvale komiteele ka mõnede ekspertide „tunnistajatena“ kaasamist. Ekspertide rolliks on aidata vandekogu liikmetel selgitada neile esitatud ülesandes sisalduvate teemadega seotud olulisimaid pidepunkte. See on eelkõige vajalik sellepärast, et vandekogu liikmed ei pruugi olla arutatavate teemade üle kunagi varem mõelnud. Ekspertid on vandekogu liikmetele neutraalseks teabeallikaks nii kõnealuse teema sõnavara, keerukuse kui ajaloolise tausta osas. Osalejate head taustateadmised kõnealuse teema kohta on üks dialoogiplatvormi eduteguritest, kuid kodanike vandekogu korral ei ole see nii oluline, sest koostatud materjalid ja ekspertide esitlused aitavad osalejad sarnasele tasemele viia.

Milline on dialoogi teema?

Eestis kasutati kodanike vandekogu esimest korda lõimumise valdkonnas 2013. aastal kolmandate riikide kodanike kaasamiseks valdkondliku arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ koostamisel²³. Algatuse eesmärk oli kaasata Eestis elavaid kolmandariigi kodanikke ja määratlemata kodakondsusega inimesi lõimumispoliitika kujundamisse. Kodanike vandekogu lõpptulemusena valmist kirjalik aruanne poliitikasoovitustega. Arutelud keskendusid tööhõivele, juurdepääsule avalikele teenustele, haridusele aga ka sallivuse toetamisele ning eesti keele õppimisega seotud probleemidele.

Millal alusel valitakse dialoogis osalejaid?

Osalejate valik on kodanike vandekogu edukuse jaoks esmatähtis. Vandekogu liikmed peavad esindama kogu kogukonda nii demograafilises mõttes kui kõnealuse teemaga seotud suhtumiste osas. Oluline on määratleda arutatavast teemast mõjutatud isikute ring (nt kogukond tervikuna või selle mingi alaosa). Lõimumise seisukohast tuleks mõelda, kas teemat tuleks käsitleda mingis etnilise vähemuse kogukonnas, erinevate etniliste kogukondade vahel või kogu ühiskonnas. Kuigi kõik tasandid on olulised, hõlmab viimatinimetatud tasand nii vähemusi kui enamust, mis sageli välja jääb. Mõlema poole osalus kujutab endast lõimumise olemust kui vastastikusest kahepoolsest protsessist. Vandekogu liikmed valitakse on kõige sagedamini vanuse, haridustaseme, soo, etnilise päritolu/rassi ja geograafilise asukoha alusel. Lõimumise puhul võib oluliseks lugeda ka kodakondsust. Vandekogu liikmed on tähtis valida juhuslikkuse alusel. See on algatuse usaldusväärse aluseks. Konkreetseid valikumeetodid võivad olla erinevad – nt juhuvalik avalikust telefoniraamatust või juhuslik aadresside valik (posti teel või isiklikult).

Millised on dialoogi ajalised piirid, kulukus ja keerukuse tase?

Kodanike vandekogu on üsna keerukas, kulukas ja aeganõudev kaasamise meetod. Koos kavandamisega ning nõuandvakomitee ja ekspertide valimisega ja vandekogu liikmete värbamisega võib see võtta kokku 4-5 kuud, samas kui vandekogu istung ise võib kesta ühe või kaks päeva, olenevalt arutatavast teemast, ajast ja rahalistest vahenditest. Samuti eeldab see olulist logistikatööd, et leida sobivad ajad nii nõuandvale komiteele kui vandekogu istungile. Kuna vandekogu ja nõuandvakomitee liikmetele tavaliselt nende osaluse eest ei maksta (seevastu ekspertidele võiks nende analüüsi eest tasuda), siis võidakse osalejatel paluda oma ülesandeid pärast tööd või nädalavahetusel täita, et nad ei peaks selleks ajaks töölt ära tulema. Seda võtet kasutati Eesti uue lõimumisstrateegia väljatöötamise käigus näiteks kolmandate riikide kodanikega

---

²³ Pikemalt vt Balti Uuringute Instituut, <http://www.ibs.ee/et/component/content/article/241-loimumisarutelud>

konsulterimiseks. Korraldajad märkisid, et osalejate arv sõltus tugevasti ürituse toimumisajast: reedeõhtustel aruteludel oli kõige vähem ja laupäeva pärastlõunastel kõige rohkem inimesi (nii Tallinnas kui Kohtla-Järvel). Lõimumise valdkonda arvestades on oluline kaaluda ka erinevate keelte ja tõlketeenuse kasutamist nii kohtumistel kui vandekogu istungil, kuna kõik osalejad ei oska riigikeelt piisavalt hästi, et keeruliste teemade arutlemisel osaleda. See annab osalejatele võimaluse täies ulatuses arutelus osaleda. Samuti on see märgiks austusest ja soovist ka nende seisukoht ära kuulata. Loomulikult muutub see oluliseks siis, kui komitee ja/või vandekogu koosnevad erinevate kogukondade liikmetest. Erinevate keelte valik ja kasutamine peaks olema osalejate otsustada. Kuna kõige tõenäolisemalt elavad mõned osalejad toimumispaigast eemal, tuleb arvestada ka nende reisikulude ja teatud juhtudel ka majutuskuludega, kui vandekogu istung toimub kauem kui ühe päeva. Teise võimalusena võib ürituse kohtumisaeg kavandada selliselt, et naabruskondadest pärit osalejad saavad õigeaegselt saabuda ja lahkuda.

Kuigi vandekogu istungi ruumikorraldusele ei ole ühtseid nõudeid, on siiski soovitatav valida piisavalt suur ruum, et sinna mahuks U-kujuline laud, mille ääres istuvad vandekogu liikmed. See võimaldab kõigil vandekogu liikmetel üksteist näha ja näost-näkku suhelda ning vajadusel arutelu käigus väiksemateks rühmadeks jaguneda. Moderaator ja eksperdid istuvad või seisavad tavaliselt U-kujulise laua avatud osas. Ruumi tuleb jätta ka poodiumile, lauale ja projektorile. Vandekogu istung ise koosneb kolmest osast: sissejuhatus (kodukorra reeglid, vandekogu teiste liikmetega tutvumine); ärakuulamine (ekspertide esitlused kõnealuse teema erinevate aspektide kohta); kaalutlemine (eesmärgiga jõuda järelduste ja soovituseni). Kaalutleva debati ajal on kasulik, kui keegi projektimeeskonna liikmetest märkmeid teeb. Seejärel saab soovitusel sisse trükkida, printida ja paljundada ning rühmale ülevaatamiseks esitada. Märkmed annavad ka taustateavet selle kohta, kuidas vandekogu konkreetse otsuse ja soovituseni jõudis. See võib hõlmata näiteks erinevate lahenduste pingerida, erinevate esitatud ettepanekute osas hääletamist, valikute eeliseid ja puudusi jne. Siin on oluline tuua ära põhjendused hilisemate soovitude jaoks.

Millised olid dialoogi kontekst ja tulemused?

Dialoogiüritusele peaksid soovitatavalt järgnema jätkutegevused. Kodanike vandekogu puhul võib see tähendada tagasiside-/ hinnangulehtede täitmist nii vandekogu liikmete kui ekspertide poolt. See annab projektimeeskonnale vahetut tagasisidet vandekogu korralduse ja kogu protsess õigluse kohta. Jätkutegevuste teine osa keskendub vandekogu istungi tulemuste esitamisele kogukonnale ja/või meediale. See võib toimuda konverentsi ja/või kirjaliku aruande teel. Nii oli see ka Tallinnas ja Kohtla-Järvel korraldatud üritustel.

3.4. Ekspertide paneel

Mis on dialoogimeetodi eesmärk?

Ekspertide paneeli²⁴ põhiülesandeks on tavaliselt kombineerida erinevaid sisendeid (nt uuringute aruandeid) ja koostada nende põhjal aruanne, milles esitatakse visioon ja/või soovitusel

²⁴ Selle meetodi kohta lähema teabe saamiseks vt järgmisi väljaandeid: „Participatory Methods Toolkit. A practitioner’s manual“. King Baudouin Foundation, 2003, leitav aadressil

http://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf; “Research integration using dialogue methods”.

David McDonald, Gabriele Bammer, Peter Deane, 2009; leitav aadressil

http://epress.anu.edu.au/dialogue_methods/pdf/whole_book.pdf; ja

http://ec.europa.eu/europeaid/evaluation/methodology/examples/too_pan_res_en.pdf

analüüsitava teema tulevikuvõimaluste ja vajaduste kohta. Seda saab kasutada koos teiste meetoditega nagu konsensuskonverents²⁵ ja Delfi²⁶. Ekspertide paneeli on eesmärgiks laiendada kõnealuse teema üle peetavat debatti ning tuua poliitikakujundamise ka mitte-ekspertide seisukohti.

Milline on dialoogi teema?

Ekspertide paneelid on lõimumisega seotud küsimuste puhul kasulik meetod, sest lõimumine on seotud erinevate valdkondadega (töehõive, haridus ja töökultuur on vaid mõned näited). See meetod sobib teemadele, mis on suhteliselt spetsiifilised ja vajavad erinevate alade ekspertide koostööd. See meetod ei ole mõeldud laia avalikkuse aktiivseks kaasamiseks. Kui uuringu teema on eriliselt huvipakkuv, siis võib korraldada (avaliku) sessiooni, kus esitletakse aruandes käsitletavaid küsimusi, tulemusi, järeldusi ja soovitusi.

Mille alusel valitakse dialoogis osalejaid?

Ekspertide paneeli ettevalmistused hõlmavad ülesande püstitamist, paneeli soovitud koosseisu määratlemist ning seejärel paneeli liikmete, eesistuja ja tugipersonali värbamist. Moodustatud ekspertide paneelilt oodatakse neile ülesandeks tehtud teemade uurimist ning oma järelduste ja soovitude kirjaliku aruandena esitamist. Selle meetodi kaks peamist võtmeküsimust on koosseis ja tasakaal. Koosseis seondub ekspertteadmiste ja kogemustega, mida paneel vajab, et tema ette seatud küsimusi mõista ja analüüsida ning nende osas asjalikke järeldusi teha. Tasakaal seondub paneeli teemade kohta tehtavaid järeldusi mõjutada võivate erinevate vaadete võrdse esitamisega. Kaaluda võiks paneeli võimalike liikmete küsitlemist enne tegelikku istungit. Samuti võib kasu olla paneeli eesistuja valimisest. Eesistuja juhib analüüsiprotsessi ja poliitikaküsimustele lahenduste otsimist ning tegutseb vahendaja ja meeskonna ülesehitajana, samuti paneeliaruande peamine koostajana.

Millised on dialoogi ajalised piirid, kulukus ja keerukuse tase?

Ekspertide paneelil on mõõdukas kulukus ja keerukus. Kui teised käesolevates suunistes pakutavad meetodid eeldavad vabatahtlikku tasustamata osalust, siis ekspertide paneeliga kaasneb tavaliselt ekspertide honorar. Eeldatavate kulude hulgas on mitte ainult ekspertide ja kohtumiste, vaid ka aruande koostamise ja levitamise kulud.

Ekspertide paneel võib olla väärtuslik meetod, sest see toob kokku isikud, kes paneelides tavaliselt ei kohtu – näiteks rahastajad, poliitikakujundajad, teadlased ja uurijad jt. Paneeli esindatus ei tohiks olla liiga kitsas, sest see võib põhjustada vähest kriitilist mõtlemist, sidusrühmade lobitööd või arvamust, et tegemist on teatud huvide kaitsmisega. Paneeli eesistuja tegevus peab olema mõjus, et hoida alal motivatsiooni ja moraali ning lahendada konflikte, jälgida ajakava ja väliseid piiranguid ning vältida tugevate isiksuste domineerimist teiste üle.

Millised on dialoogi kontekst ja tulemused?

Ekspertide paneeli eesmärk on sünteesida erinevaid sisendeid käsitletaval teemal ning esitada soovitusi. Ekspertide paneelilt oodatakse analüüsivate teemade uurimist ja järelduste ning ettepanekute esitamist kirjalikus aruandes. Aruanne on paneeli töö ja arutluste tulemus ning vajab

---

²⁵ Vt lähemalt alapeatükk 3.1.

²⁶ Delfi meetodi puhul täidab iga osaleja enne üritust küsimustiku. Seejärel antakse osalejatele nende vastuste kohta tagasisidet. Saadud teadmiste valguses täidavad osalejad sama küsimustiku uuesti, kuid seekord esitavad nad selgitused kõigi oma vaadete kohta, mis teiste osalejate vaadetest oluliselt erinevad. Selgitused on teistele kasulik teave. Lisaks võib osaleja oma arvamust muuta sedamööda, kuidas ta teiste osalejate poolt antud teavet hindab.

seetõttu suuremat tähelepanu. Ekspertide paneeli aruanded on tavaliselt teaduslikud uurimused. Paneelid peaksid püüdma jõuda aruandes üksmeelele, kuid seda mitte analüüsi ja tulemuste olulise pehmendamise arvelt. Kogemus näitab, et üksmeele saavutamine ja aruande kirjutamine on antud dialoogi meetodi üks kõige nõudlikum osa. Palju otstarbekam on esitada tõsisemaid erimeelsusi ning selgitada nende tagamaid, kui neist kõrvale hiilida. Üksmeele puudumine kõikides punktides ei ole paneeli läbikukkumine ning seda ei käsitleta paneeli nurjumisena. Paneeli liikmed esindavad iseennast, mitte organisatsioone või huvirühmi.

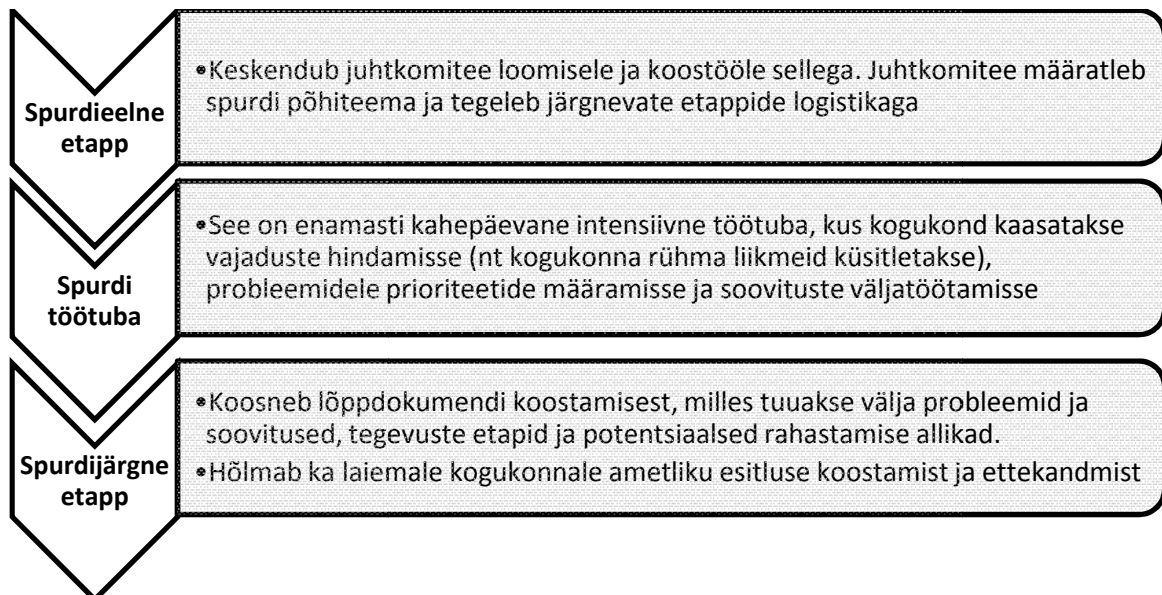
3.5. Spurt

Spurt²⁷ on aktiivne näost-näku protsess, mis püüab ühiskonna erinevate rühmade vahel lühikese ajaga üksmeelt saavutada. Spurdi põhieesmärgiks on saavutada mõistmist erinevate rühmade ja sidusrühmade vahel kõnealusel teemal. See annab kohalike omavalitsuste ametnikele ja huvitatud kodanikele ressursid ja protsessi, mis aitab kogukonda harida ja otsuste langetamise protsessi kaasata.

Mis on dialoogimeetodi eesmärk?

Enamasti kasutatakse spurti kohaliku kogukonna tasandil tegevuste väljatöötamiseks ja kavandamiseks. Selle meetodiga luuakse platvorm teabe vabaks liikumiseks ja arvamuste vahetamiseks. Põhieesmärgiks on luua foorum, kus edendada kogukonna üksmeelt kogukonna tulevikuvision osas läbi aktiivse kaasamise. Spurt on eriti kasulik lõimumisega seotud teemade puhul, kuna see toob sisendeid väga erinevatelt osalejatelt ja soodustab keerulistel teemadel otsuste langetamist. Samuti võimaldab spurt lahendada rühmade vahel tekkinud otsustusvõimetust ja arutluse käigus kerkinud võimalikke ummikseise.

Spurt koosneb kolmest etapist:

²⁷ Selle meetodi kohta lähema teabe saamiseks vt väljaannet „Participatory Methods Toolkit. A practitioner’s manual“. King Baudouin Foundation, 2003, <http://www.charretteinstitute.org/charrette.html>, ja <http://www.charrettecenter.net/charrettecenter.asp?a=spf&pfk=7>

Milline on dialoogi teema?

Teema valik on väga oluline. Sidusrühmad peavad kõigepealt selgitama välja, kas nad tahavad selles protsessis osaleda ja kas nad on valmis tulemustega midagi peale hakkama. Kuigi spurt on iseenesest kogukonna ettevõtmine, algab see siiski mõnede pühendunud juhtide pingutustest, mis panevad spurdile aluse. Nad määratlevad spurdiga seonduvad põhilised küsimused ja algatuse ulatuse. Teema valimist juhib projektijuht (see võib olla nii üks isik kui meeskond), kes teostab kogu protsessi koordineerimise üle järelevalvet. Projektijuhti toetab ja suunab juhtkomitee, mille ligikaudne suurus on 9 kuni 15 inimest. Komitee koosseis peaks kajastama kogukonnas esinevate arvamuste mitmekesisust. Lõimumise kontekstis võib see tähendada erinevas vanuses (nii noorte kui eakate), erinevatesse rändepõlvkondadesse kuuluvate (etniliste vähemuste hiljuti saabunud ja riigis sündinud liikmete), aga ka erinevatesse usulistesse organisatsioonidesse kuuluvate inimeste kaasamist. Samuti oleks arutatavast temast sõltuvalt kasulik kaasata äriühingukonna liikmeid, teadlasi (akadeemilisi eksperte) ja ametikandjaid.

Mille alusel valitakse dialoogis osalejaid?

Spurdis osalejad on enamasti tavakodanikud. Samas võib spurdi koosseis koosneda ka sidusrühmadest. Spurdis osalejad peaksid olema laia oskuste valiku ja erineva taustaga inimesed. Nende ülesandeks on luua töötoa käigus käegakatsutavaid tulemusi. On oluline, et osalejad valitaks nende oskuste pärast, mitte ainult nende isiklike huvide alusel.

Millised on dialoogi ajalised piirid, kulukus ja keerukuse tase?

Spurt on vähese keerukusega, kuid keskmise kulukusega meetod. Keskmine ettevalmistusaeg on kuni kolm kuud. Individuaalse spurdi kestus varieerub (ühelt kuni viie päevani). Ka spurtide suurus võib varieeruda – mõnest tosinast tuhande inimeseni.

Millised on dialoogi kontekst ja tulemused?

Spurdi oodatav tulemus on saavutada üksmeelt erinevate rühmade ja sidusrühmade vahel ning esitada tegevuskava või soovitusel. Spurdi viimane osa on tulemuste esitamine kogukonnale. Spurdi arutelude tulemused tuleks koondada lõppdokumendi. Lõppdokumendi lõplik versioon valmib pärast esitlust. Pärast esitlust tuleks vajadusel vastavalt esitlusel tehtud kommentaaridele lõppdokumendi muuta. Seejärel peab juhtkomitee lõppdokumendi heaks kiitma. On oluline, et lõppdokument oleks tegevustele suunatud, visuaalselt pilkupüüdev ning selgitav (mitte liiga kirjeldav).

3.6. Kogukonna tasandi dialoog

Dialoog võib toimuda erinevatel tasanditel. Käesolevas projektis²⁸ määratlesime kaks tasandit, kus dialoogiplatvormid võivad toimida. Dialoogiplatvormide eesmärgiks võib olla esitada soovitusi poliitikakujundamiseks ja otsuste langetamiseks, kuid ka sõnastada ühiskonnas ühiseid arusaamu – saavutada kodanikuühiskonnas etniliste vähemuste ning muude vabaühenduste ja kogukonnaliikmete vaheline kokkulepe kogukonna elu erinevates küsimustes. See tuleneb arusaamast, et dialoog on protsess, mis loob erinevates kogukonnale olulistest teemades ühise tähenduse ja arusaamise. Lõimumise kontekstis tähendab see lõimumisega seotud teemadel

²⁸ Vt projekti kodulehte aadressil <http://sidp.abikeskused.ee/>

toimuvaid dialoogitegevusi erinevate etniliste vähemuste ja sisserändajate ühenduste vahel, kuid ka (laiema ühiskonna) vabaühenduste vahel.

Mis on dialoogimeetodi eesmärk?

Teine dialoogiüritus toimus Södertäljes ja jagunes kaheks osaks – esimene neist oli seminar sidusrühmadele (kohalike omavalitsuste poliitikutele, kohalikule avalikkusele ja vabaühenduste töötajatele); teine osa aga kujutas endast praktikas Södertälje äärelinna Fornhöjdeni linnaosa elamurajooni sotsiaalsele sidususele ja lõimumisele suunatud dialoogi. Selle dialoogiürituse eesmärgiks oli julgustada kaasava dialoogi kasutamist mõistmise sotsiaalse ühtsuse ja lõimumist vahendina otsustajate ja kodanike vahel ühelt poolt, ning teiselt poolt kodanike endi vahel.

Milline on dialoogi teema?

Ürituse oodatavateks tulemusteks olid dialoogiprotsessi kui sellise sügavam mõistmine ja arendamine; paremad teadmised ja vastastikune kokkulepe otsustajate ja kodanike ning kodanike endi vahel Fornhöjdeni kui intensiivselt ja etniliselt mitmekesise atraktiivse äärelinna tulevaseks arenguks. Dialoogiformaadina kasutati avatud ruumiga dialoogi kohalike elanikega oma elukoha väljakutsete ja võimaluste arutamiseks. Arutati peamiselt kahte teemat:

- (i) noorte võimalused,
- (ii) Fornhöjden atraktiivse piirkonnana – millised on Fornhöjdeni väljakutsed ja võimalused?

Mille alusel valitakse dialoogis osalejaid?

Selle meetodi eesmärgiks oli kaasata Södertälje ühe ligikaudu 4000 elanikuga linnaosa kohalikud elanikud selle linnaosa arengusse, et tulla toime muutuste ja arenguga seoses kasvava sotsiaalse rahutuse, ebaturvalisuse, töötuse ning vähese sotsiaalse sidususega väga mitmekesise etnilise päritoluga – iraklastest, soomlastest, assüürlastest/süürlastest, rootslastest – elanike seas. Laiemas mõttes võiks seda meetodit nimetada „avatud ruumi meetodiks“²⁹. Selle meetodi eesmärgiks on vähendada riski, et üks või mitu inimest saaksid dialoogis domineerida. Meetod valiti sellepärast, et igaüks saaks oma panuse anda – suuremal või vähemal määral igal osalenud inimesel oli võimalus oma arvamust väljendada, sest igaühe arvamus loeb. Sellest meetodist on kasu ka korraldajatel, sest siin saab dialoogis osaleja öelda kõike, mida ta öelda tahab.

Selle konkreetse dialoogiürituse teemaks oli suurendada Fornhöjdeni linnaosa sotsiaalset sidusust andes elanikele võimaluse väljendada seda, milline nende linnaosa/elukoht peaks või ei peaks olema, kaasa arvatud konkreetseid arvamusi selle kohta, kuidas piirkonda saab/peaks arendama.

- Kõigepealt paluti osalejatel sulgeda silmad ja kujutada ette „kõige hullemat päeva Fornhöjdenis, mis üldse võimalik“. Neil paluti vastata sellistele küsimustele nagu „mis on juhtunud?“, „kuidas ümbruskond lõhnab?“, „mida te näete?“ jne.
- Vastused kirjutati individuaalsetele märkmelehtedele, iga vastus eraldi lehele.
- Osalejad arutasid oma märkmeid kahekaupa (vt allpool pilti 1).
- Seejärel arutati märkmeid igas lauas. Iga laudkond pidi välja valima kolm märkmelehte (vt allpool pilti 2).
- Moderaatorid kogusid märkmelehed kokku, jagasid rühmadesse ja paigutasid need ühel tahvlile, nii et kõik neid näeksid.

²⁹ Lähema teabe saamiseks vt <http://www.kaasamine.ee/meetodid/avatud-ruum>

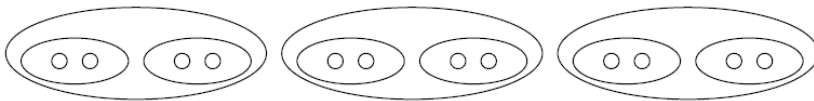
Seejärel seda protsessi korrati, kuid seekord paluti osalejatel kujutada ette „kõige paremat päeva Fornhöjdenis, mis üldse võimalik“.

Kolmas ülesanne keskendus võimalustele. Osalejatelt küsiti, mida nad teeksid, kui neil oleksid piiramatud vahendid ning nad saaksid oma naabruskonna osas ükskõik mida teha ja otsustada. Neil paluti oma variante oma laudkonnaga arutada.

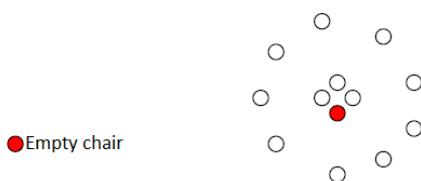
Viie minuti pärast teatas moderaator vastupidisest olukorrast – kui pole mitte mingeid vahendeid. Osalejatel paluti arutada oma rühmaga, mida oleks võimalik teha ilma igasuguste vahenditeta. Selle küsimuse arutamiseks anti osalejatele rohkem aega. Neil paluti ka valida endale esindaja, kes osales dialoogiürituse viimases osas – „reflektiivses dialoogis“.

Picture 1

Picture 2

Picture 3

See pilt kirjeldab dialoogiürituse ruumikorraldust. Dialoogi esimeses osas paluti osalejatel individuaalselt töötada (olukorda ette kujutada) ning seejärel tulemusi naabriga jagada. Teises etapis paluti neil jagada oma seisukohti laudkonnaga (6-10 inimest), viimases etapis aga paluti igal laudkonnal valida esindaja, kes osales refleksiivses dialoogis ja jagas selle laudkonna arvamusi teiste osalejatega. Refleksiivne dialoog korraldati nii, et esindajad istusid toolidel ringis (vt pilti 3). Üks lisatool oli tühi. Tühja tooli võisid kasutada osalejad, kes tahtsid midagi lisada või küsida. See on sarnane eelpool kirjeldatud avatud akvaariumi tüüpi arutelumeetodile.

(Rühmade laudkondade) esindajatele määrati dialoogi selle osa jaoks mõned reeglid:

- dialoog toimub ainult nende vahel,
- palun tooge ära teie rühmas arutatu sisu,
- igaüht tuleb kuulata, kui mikrofon on tema käes.

Nagu eelpool märgitud, on esmatähtis panna dialoogiürituse konkreetne eesmärk paika juba enne ürituse toimumist. Samuti on väga oluline üritust dokumenteerida, et oleks võimalik anda tagasisidet. Kui inimesed pingutavad ja jagavad oma kogemusi, on väga tähtis, et nende arvamused pandaks kirja. Märkmelehtede on selleks väga sobivad.

Millised on dialoogi ajalised piirid, kulukus ja keerukuse tase?

Seda meetodit on kasutatud rohkem kui 150 inimesega. Üle 50 osaleja korral kulub üritusele kaks tundi. Keerukus sõltub küsimustest, mida osalejad tõstatavad. Antud juhul seisneb keerukus selles, et panna erinevate taustade, eelistuste ja keeltega inimesed kõik aktiivselt kaasa töötama ning anda

neile kõigile võrdsuse tunne. Samuti kuuluvad kohv ja head koogid selliste ürituste lisavahendite hulka.

Ettevalmistused on eduka dialoogi saavutamisel väga olulised. Osalejad kutsumiseks võib koostada mobiliseerimiskava. Selle konkreetse ürituse korral soovis Södertälje omavalitsus korraldada dialoogi Fornhöjdeni linnaosa elanike vahel. Osalejate leidmiseks kasutas projektimeeskond kohalikke inimesi, piirkonnas elavaid noori inimesi ja vabaajategevuse juhte, kes eelnimetatud piirkonnas ürituse kohta teavet levitasid. Enne dialoogiüritust on tähtis otsustada selle eesmärk ja ürituse korraldamisel tuleb silmas pidada kõiki olulisi seisukohti.

Dialoogiüritusele olid kutsutud kõik Fornhöjdeni elanikud igast vanusest, erineva taustaga ja igalt elualalt. Korraldamisel olid abiks aktiivsed kohalikud vabaühenduste ja kohaliku omavalitsuse töötajad (algkoolist, noortekeskusest), esindajad üürnike liidust ja kohalikust luteri kogudusest. Kohalik meedia ja kohalik omavalitsus levitasid infot ürituse kohta üks kuu enne selle toimumist.

*Avatud ruumiga dialoog Fornhöjdenis
29.08.2013*

Ürituse infolehti jagati kõigi elanike korteritesse – neid oli kokku umbes 1000 ja nende jagamisega tegelesid noortekeskusega seotud noored. Selles mõttes ei olnud kohalikul omavalitsusel ürituse korraldajana ette teada, kui palju osalejaid üritusele tuleb. Projektimeeskond eeldas, et tuleb 40 inimest, tegelikult aga tuli kohale üle 100 inimese. See tähendas, et kohtumise jaoks kavandatud meetodid tuli kohandada suuremale osalejate arvule.

Muutunud tingimustega kohanemine eeldab, et moderaator oleks hästi ette valmistatud õhkkonna muutusi tajuma ja vajadusel dialoogimeetodit muutma, et tagada loomingulisem ja konstruktiivsem dialoog, mis võimaldab ürituse ajalisi piire arvestades siiski igaühel osaleda. Dialoogi igal etapil anti osalejatele lahendada konkreetne ülesanne. Moderaator jälgis aega, et ürituse jaoks määratud piiridesse ära mahtuda.

Millised olid dialoogi kontekst ja tulemused?

Dialoogi kontekstiks olid mitmed võõrandumise, füüsilise keskkonna ja turvalisusega seotud küsimused. Tulemuseks olid mitmed ettepanekud muutuste tegemiseks, eriti füüsilise keskkonna osas. Selles piirkonnas on sotsiaalne sidusus väga habras. Osalejad soovisid füüsilisi võimalusi kohtumiseks ning ühise loomingulisuse avastamiseks ja muudeks tegevusteks. Loomulikult esineb tohutu lõhe nende kvartalite vahel, kus elavad Lähis-Idast pärit inimesed ja nende vahel, kus elavad rootslased ja soomlased. Seda lõhet soovitakse kaotada ning osalejad tahavad, et kohalik omavalitsus ja elamuettevõtted seda soovi tõsiselt võtaksid. Dialoog ja selle tulemus andsid sidusrühmadele ja otsustajatele platvormi koos mõnede väga konkreetsete ettepanekutega füüsilise keskkonna osas, et saavutada koheseid muutusi ja arengut. Dialoog ise tekitab ootusi, mida kohalik omavalitsus peaks täitma. Kui sellesse suhtutakse austusega, siis paneb see alguse uuele protsessile, milles edaspidi osalevad ka linnaosa kohalikud inimesed.

3.7. Moderaator

Moderaatori roll on kõigi osalevate dialoogimeetodite puhul esmatähtis. Seetõttu otsustasime moderaatori ülesanded tuua välja eraldi alapeatükis. Mõned neist ülesannetest on iga meetodi puhul erinevad, kuid üldjoontes on moderaatorite ülesandeks üritust käigus hoida ning panna kõik osalejad ajast ja teemast kinni pidama. See nõuab kindlat, kuid diplomaatilist kätt. Moderaator peab olema paindlik, erapooletu, empaatiline, entusiastlik ja hea kuulaja. Ta peab osalejatega leidma ühise keele, neid austama ning nendega selgel ja sõbralikul viisil suhtlema, mis on lõimumisega seotud küsimuste puhul eriti oluline, sest need teemad on sageli tundlikud ning osalejatel nende suhtes emotsionaalsed ja vastandlikud seisukohad.

Moderaator peab rühma teemas hoidma ning julgustama ja võimaldama ka vähem sõnakaid liikmeid oma arvamust välja ütlemas.

Moderaatoril peavad olema:

- silmapaistvad oskused ja kogemused kohtumiste modereerimise,
- erapooletu isiku maine, nii poliitiliselt kui konkreetse kõnealuse teema osas,
- moderaator ei tohi olla vaidluse ühe poole ega vaidluses üht poolt soosiva poliitilise partei eestkõneleja,
- vahetud teadmised teemast või piisavalt aega, et need teadmised enne üritust omandada,
- mõnede meetodite puhul on head teadmised teemast rohkem olulised, mõnede puhul aga vähem olulised,
- võime olla erinevate inimeste suhtes empaatiline ning panna neid oma muredest ja küsimustest rääkima. Osalejate jaoks on vähem oluline moderaatori maine ja suurema tähtsusega tunne, et moderaator hoolib neist ja aitab neid,
- teadmised erinevatest rühmaprotsessidest, nii et moderaator on suuteline tagama, et kõik osalejad tunneksid, et neile on antud võimalus end kuuldavaks teha,
- võime tegutseda projektimeeskonna liikmena, tehes tihedat koostööd projektijuhi ja/või korraldajatega.

Kokkuvõte

Käesolevate suuniste eesmärgiks on anda soovitusi, kuidas parandada lõimumisega seotud dialoogiplatvormide korraldust etniliselt mitmekesistes ühiskondades, kus dialoogiplatvormid toimivad ühe mehhanismina, mis suurendab etniliste vähemuste osalust otsuste langetamises.

Suuniste esimeses osas tuuakse ära lõimumise dialoogiplatvormide määratlus ja antakse ülevaade eduteguritest, mida saab kasutada õnnestunud dialoogiplatvormide läbiviimise verstaapostidena. Sellele järgnevad üksikasjalikumad soovitusel lõimumisega seotud dialoogiplatvormide korraldamiseks, mis käesoleva projekti jaoks koostatud võrdleval analüüsil. Oleme välja toonud kuus soovitusi, mis loovad eeldused eduka lõimumise dialoogiplatvormi korraldamiseks, mis toetavad avatud arutlemist ja aitavad osalejatel koostööks ühiseid aluseid leida:

- (i) dialoogi olemuse ja lõpptulemuste selgitamine,
- (ii) partnerite läbipaistev ja kaasav valimine,
- (iii) professionaalne ja läbipaistev töökorraldus,
- (iv) osalejate teadmiste ja oskuste suurendamine,
- (v) mõju mõõtmine,
- (vi) dialoogiplatvormide kestlikkus.

Kolmandas peatükis esitame valiku kuuest meetodist (konverents, akvaarium, kodanike vandekogu, ekspertide paneel, spurt ja kogukonna tasandi dialoog), mida kõige sagedamini dialoogi läbiviimiseks kasutatakse ja mida saab rakendada ka lõimumise valdkonnas dialoogi edendamiseks. Iga meetodit kirjeldatakse kuuest tegurist lähtuvalt, mis meie kogemuste kohaselt aitavad vähemuste ja sisserrändajate kaasamisele ja selle dokumenteerimisele süstemaatiliselt läheneda:

- i) dialoogimeetodi eesmärk,
- ii) dialoogi teema,
- iii) osalejate valimise alused,
- iv) meetodi ajalised piirid ja keerukus,
- v) meetodi kulukus,
- vi) dialoogi oodatav tulemus.